

Вісник Дніпропетровського університету. Історія та археологія
Visnik Dnipropetrovs'kogo universitetu. Seriâ: Istorîâ ta arheologiâ
Vestnik Dnepropetrovskogo universiteta. Seriâ: Istorîâ i arheologiâ
Dnipropetrovsk University bulletin. History & archaeology series

Visn. Dnipropetr. univ., Ser.: Istor. arheol. 2017. 25(1), 148–153

doi: 10.15421/261716

ISSN 2412-5334 (Print)
ISSN 2414-9578 (Online)

www.via.dp.ua

УДК 94 (52) «19/20»

Р. Л. Шапаренко, О. В. Дяченко

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Аум Сінрікьо – релігійна секта чи сучасна терористична організація?

У даній статті розглянуто історію діяльності японської тоталітарної секти Аум Сінрікьо. Охарактеризовано біографію її засновника. З'ясовано та визначено основні аспекти релігійного вчення, в основу якого було покладено очікування Судного дня і спасіння людства завдяки Ауму. Проаналізовано діяльність організації у Росії та висвітлено власне терористичні дії членів Аум Сінрікьо.

Ключові слова: Аум Сінрікьо, буддизм, гуру, зарин, неорелігійні організації, Сьокьо Асахара, релігійна секта, терористична організація, Японія.

Шапаренко Р. Л., Дяченко О. В. Аум Синрикё – религиозная секта или современная террористическая организация?

В данной статье рассмотрена история деятельности японской тоталитарной секты Аум Синрикё. Дана характеристика биографии её основателя. Выяснены и определены основные аспекты религиозного учения, в основу которого было положено ожидания Судного дня и спасения человечества благодаря Ауму. Проанализирована деятельность организации в России и освещены собственно террористические действия членов Аум Синрикё.

Ключевые слова: Аум Синрикё, буддизм, гуру, зарин, неорелигиозные организации, Сёкё Асахара, религиозная секта, террористическая организация, Япония.

Shaparenko R. L., Dyachenko O. V. Aum Shinrikyo – a religious sect or a modern terrorist organization?

This article examines the history of the Japanese totalitarian sect Aum Shinrikyo. Characteristics of the biography of its founder is given. The main aspects of religious teaching, based on the expectations of the Judgment Day and the salvation of mankind thanks to Aum, were clarified and determined. The activity of the organization in Russia has been analyzed and the terrorist actions of Aum Shinrikyo members themselves have been covered.

Key words: Aum Shinrikyo, Buddhism, gurus, sarin, non-religious organizations, Shokyo Asahara, religious sect, terrorist organization, Japan.

Постановка проблеми. Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. не лише правоохоронні органи Японії, але й історики, філософи та соціологи замислюються, чому в країні з'явилося багато релігійних культів, які здатні до самих жорстоких дій за віру за допомогою нових досягнень науки і техніки та поєднують у своїх віруваннях стародавні релігії і науковість. Однією з таких організацій в Японії є Аум Сінрікьо, що виникла у 1987 р. Деякі дослідники стверджують, що це терористична організація, інші ж,

називають її однією з багатьох новітніх релігійних течій сучасності. Насправді важко дати однозначну оцінку діяльності Ауму, адже не дивлячись на наявність різних релігійних практик і культових елементів самої організації, котрі за своєю формою не надто сильно відрізняються від великої кількості східних вірувань.

Метою даної статті є характеристика діяльності Аум Сінрікьо та спроба визначення цієї організації як релігійної чи терористичної.

Аум Сінрікьо або, як її ще можуть називати, Вчення істини Аум – це пробудиська релігійна організація, заснована в Японії у 1987 р. практикуючим йогою Сьокьо Асахарою (Филипович, 1999, с. 634).

Аналіз наукової літератури. Тема Аум Сінрікьо є слабо розробленою в науковій літературі. Найбільше висвітлюють історію та діяльність цієї організації ряд популярних та науково-популярних праць, які не є суто професійно-історичними працями і не дають можливості всебічно оцінити саму організацію Аум. Серед наукових досліджень відзначимо працю В. Карнацевича (Карнацевич, 2004). У даній книзі Аму присвячено один з розділів та детально описано історію цієї організації від заснування і до, відомого усім, Заринового інциденту 1995 р. Основні ідейні й релігійні положення Аум Сінрікьо охарактеризовано у статті російського дослідника І. І. Хохлова «Аум Синрике (Учение истины АУМ). Религиозная корпорация АУМ Синрике» (Хохлов).

Досить великий пласт літератури присвячено дослідженню постаті засновника та духовного лідера Ауму – Сьокьо Асахари (Карнацевич, 2004; Соичро, 2015; Мацумото, 2017; Рудкевич, 2014; Асахара). Серед західних дослідників переважає точка зору щодо характеристики Ауму як терористичної організації. Так, наприклад, про Аум як про класичну терористичну організацію сучасності з характеристикою її безпосередньої діяльності, а також закордонні зв'язки цієї організації, проаналізовано у праці М. Банна «Правоохоронці біля воріт пекла. Оцінка ризику ядерного тероризму та крадіжки і визначення найбільш пріоритетних ризиків ядерної крадіжки» (Bunn, 2007).

Джерельною базою дослідження є програмні положення організації, які розкривають структуру, зміст, джерела фінансування тощо (Секта «Аум Синрике», 2016; Асахара; Хохлов). Джерелом може слугувати і російськомовний сайт самої організації Аум Сінрікьо (Секта «Аум Синрике», 2016), де міститься чимало інформації, звісно значно суб'єктивної за своїм змістом, про історію організації і її засновника. Сьогодні у науковій літературі дослідники ще не дійшли єдиної точки зору щодо визначення Аум Сінрікьо релігійною чи терористичною організацією. Що і визначає актуальність даного дослідження.

Виклад основного матеріалу. Аум Сінрікьо як організація виникла наприкінці 80-х рр. ХХ ст., у період, коли в культурному житті Японії 1970–1980-х рр. було характерним оспівування ідей науково-технічного прогресу.

Засоби масової інформації сприяли формуванню всім нам відомої масової культури, в якій постійно ідеалізувалися ідеї наукового прогресу, світлого майбутнього, що мало незабаром наступити. Враховуючи такий суспільний запит на науку і особливості японського суспільства та свідомості не дивно, що виникла така організація, яка поєднала у собі буддиські вірування й інші релігії (християнство, синтоїзм), надала їм звичного для японців східно-релігійного відтінку і, на вимогу часу, всі свої положення дане релігійне угруповання намаглося науково обґрунтувати свої ідеологічні догмати. Таким чином досить велика кількість японців долучилась до руху заснованого Сьокьо Асахарою.

Втім для розуміння суті цієї організації варто розпочати з самого початку – біографії її засновника. Народився Тідзуо Мацумото (справжнє ім'я Сьокьо Асахари. – *Авт.*) 2 березня 1955 р. у м. Яцусіро, у бідній багатодітній родині. З ранніх років він страждав на глаукому, будучи повністю сліпим на ліве око і частково на праве. З 1975 р. він навчався у школі для дітей з ослабленим зором (Рудкевич, 2014). Його бажання заробляти гроші проявилось ще в дитинстві. Під час навчання у школі підприємливий Асахара заробив близько \$ 3 тис., беручи плату за послуги поводити для повністю сліпих учнів (Рудкевич, 2014). Він не зміг вступити до медичної школи і вирішив самостійно вивчати нетрадиційну медицину і фармакологію. У 1975 р. Тідзуо Мацумото відкрив власну аптеку, в якій крім звичайних ліків продавав «заряджені енергією» медикаменти, що нібито мали цілющі властивості (Рудкевич, 2014). У 1982 р. його звинувачено у шарлатанстві й заарештовано за продаж підроблених ліків та відсутність ліцензії на заняття приватною медичною практикою. Авантюрист змушений заплатити штраф у розмірі ¥ 200 тис. (Шалупина, 2016). Таким чином, з бізнесом у нього не вийшло. Та він не здавався і вже у 1984 р., після судового процесу й періоду духовної кризи, Тідзуо Мацумото змінив своє справжнє ім'я та прізвище на Сьокьо Асахара і створив релігійну групу Аум Сінсен-но-кай, яка стала відома як Аум Сінрікьо (Рудкевич, 2014). У перекладі з японської ця назва означає «Шлях до істинної енергії пізнання» (Хохлов). С. Асахара роздавав на вулиці рекламні листівки занять з йогої та лікарських трав. Однак зареєструвати новостворену релігійну організацію швидко не вдалося і лише у 1989 р. влада Японії нарешті за-

довольнили заявку, зареєструвавши Аум Сінрікьо у якості релігійної організації (Рудкевич, 2014).

Спочатку Аум була місцем для практики йоги, а Сьокьо – учителем йоги. Більшість дослідників зазначають, що причини реєстрації нової релігії є загадкою. Однак нами проаналізовано японське законодавство і у ході вивчення цієї проблематики автори даної статті встановили, що такі дії Сьокьо значно зменшували розміри податків, оскільки Конституцією 1947 р. проголошено релігійні свободи і будь-яка релігійна діяльність не оподатковується на відміну від школи йоги.

Спробуємо проаналізувати релігійну ідеологію Аум Сінрікьо. Насправді це синкретична релігія, адже до буддизму синтезовано деякі догмати індуїзму, даосизму, християнства та гімалайської йоги. Саме вчення Аум базувалося на П'яти стовпах віри. Ці стовпи визначали Великого Гуру (*лідера організації, у даному випадку – Сьокьо Асахару*), котрий нібито пізнав «істину» і досяг звільнення (Филипович, 1999, с. 635). Саме Гуру мав повернути своїх учнів на шлях просвітлення. Основною фігурою в догматичних положеннях Аум Сінрікьо є Сьокьо Асахара, який сам назвав себе «Духом істини» і «Буддою нашого часу, Христосом, Індрую, будівельником єгипетських і американських пірамід, засновником цивілізації кам'яного століття» (Силантьев, 1999, с. 684). Члени Ауму вважали, що Асахара володіє знаннями, які перевищують знання усіх людей.

У призначеній для християнських читачів книзі під назвою «Проголошуючи себе Христом» пропагувалася ідея про месіанство Сьокьо Асахари (Силантьев, 1999, с. 685). З такого «культу особи» вочевидь у Сьокьо з'явилася манія величчя, адже він зазначав: «Гітлер був політичним диктатором, Мао Цзе Дун – ідеологічним. Для того щоб привести вас до звільнення, я хотів би стати релігійним диктатором» (Карнацевич, 2004, с. 37). Для того щоб позбутися стресів, здобути відчуття душевної стабільності, вирішити всі проблеми з власним здоров'ям, поліпшити свою пам'ять, розвивати власні природні задатки, підвищувати свій енергійний та духовний рівні, досягти просвітлення членам Аум необхідно перебувати в чотирьох «великих невимірних станах душі» (Филипович, 1999, с. 637). Досягненню цієї мети навчити міг тільки Гуру, тобто Сьокьо Асахара.

У житті людини все залежить від неї самої, від того шляху, який вона обере, кожен віруючий може досягти нірвани, лише ставши членом

організації. Досягнення рівню бодхісатви (просвітленої особи) можливо за життя. Члени Аум формально дотримувалися принципу суворої ахімси, тобто ненасилля (термін запозичено з індуїзму), згідно з яким заборонено навіть зривати квіти і косити траву. Також у їх догматичних положеннях стверджувалося, що наближається кінець світу – весь світ загине в атомній війні, яка буде розв'язана Японією проти США і відбудеться це у 1999–2003 рр.

Підсумовуючи релігійні догмати, можна одразу ж визнати, що вчення Аум являлося одним з багатьох відгалужень буддизму з невеликим домішками християнства та інших релігій і псевдонаукових положень. Втім важливо й те якими шляхами Аум пропонувало дійти просвітлення. Так, наприклад, досягти рівня бодхісатви неможливо було без певних матеріальних витрат, на різні зілля і процедури, які нібито дозволяли членам Ауму рухатися далі на шляху просвітлення. Власне такий аспект «оплачуваності» ритуалів та зілля значно наближує Аум Сінрікьо до числа багатьох неорелігійних угруповань, даючи нам можливість стверджувати, що Аум є класичною сектою кінця ХХ ст.

Ще одним важливим доказом нашого припущення про цю організацію як про класичну секту є те, що до неї було легко потрапити, однак важко вийти. 2 жовтня 1989 р. впливовий японський журнал «Санді Майніті» почав серію публікацій про Аум Сінрікьо під назвою «Поверніть мені мою дитину» (Карнацевич, 2004, с. 46), у яких надруковано ряд інтерв'ю, взяті у шести родин, які звинуватили Асахару в крадіжці їхніх дітей та наводилися факти злочинної діяльності організації. Після ряду провокативних передач на телебаченні Сьокьо Асахара приступив до психологічної атаки на керівництво «Санді Майніті». Головного редактора цього журналу, Таро Макі і його сім'ю, шантажували дзвінками й листами з погрозами та вимогами припинити цюквання Аум Сінрікьо. Зрештою, у Таро Макі стався нервовий зрив і він захворів, що було витлумачено сектою як «помста небес» (Карнацевич, 2004, с. 47).

Злочинна діяльність організації добре приховувалася, а проти супротивників Ауму активно боролася громадськість. Однак, не зважаючи на це, поступово зростала чисельність членів організації, привабливості вченню, вочевидь, додавала не стільки ця синтезована збірка поглядів як науковий характер релігії. Адже прикриваючись науковими та, більшою мірою, псевдонауковими практиками вони приваблювали багатьох людей, не лише мешканців Япо-

нії, а й усього світу. Щодо Японії то варто відзначити, що на 1990 р. чисельність членів організації сягнула чотирьох тисяч осіб (Карнацевич, 2004, с. 43).

Безкарність і збільшення прибутків спонукали С. Асахару на більш рішучі дії щодо розширення свого впливу в країні. Згідно з розробленим ним вченням, щоб звільнити людей від страждань і хвороб та знайти щастя у світі, крім релігії вимагалася ще й політична активність. Для цього створено політичну партію Сінрікьо. У 1990 р. вона виставила 25 кандидатів на вибори в Палату представників Японії. Бюджет передвиборчої кампанії становив близько мільйона доларів. Аум Сінрікьо на свою підтримку проводила найхімерніші акції, наприклад марш послідовників Асахари вулицями Токіо в масках, що зображують обличчя самого великого вчителя (Карнацевич, 2004, с. 44). Крім того, прихильники Сінрікьо діяли і звичайними своїми методами з порушенням всіх передвиборчих правил, тиском на виборців і кандидатів, шантажем, сенсаційними публікаціями і т. п. Однак все це не принесло результатів. Партія отримала лише тисячу сімсот вісімдесят два голоси і таким чином зазнала нищівної поразки (Карнацевич, 2004, с. 45).

Поразка на виборах 1990 р. вочевидь підштовхнула Сьокьо до активніших дій у країні і захоплення влади шляхом перевороту. Аум Сінрікьо здійснила теракт, що відбувся 20 березня 1995 р. в Токійському метро. На початку 1990-х рр. Аум переживало найбільше піднесення – зросла кількість їх членів та фінансове благополуччя. У цей час С. Асахара вкотре заявив про кінець світу, який от-от мав відбутися. Згідно із розробленим ним планом, обрані члени секти мали занести валізи із заринном (*надзвичайно токсичною без запаху і смаку речовиною, яку у військових цілях використовують як бойову отруйну речовину нервово-паралітичної дії*) (Зарин, 2017), до потягу метрополітену. Виконавцями стали Кеніші Хіроші, Ясуо Хаяші, Масато Йокояма, Тору Тоеда й Ікуо Хаяші (Карнацевич, 2004, с. 47). В руках у терористів були парасольки з гострими шипами на кінцях для того, щоб у потрібний момент проткнути смертоносні кульки. Всі п'ять членів організації сіли на різних станціях у потяги, що рухалися у напрямку станції Касумігасекі, де терористи проткнули вміст із заринном і вийшли з метро. Зарин швидко поширювався. Уже на наступних зупинках кілька пасажирів були мертві. Деякий час поліція не могла зрозуміти, що саме сталося. Тільки через кілька годин після

евакуації людей і закриття метрополітену військові експерти визначили, що теракт було здійснено за допомогою зарину. Наслідки теракту Аум: 13 осіб загинуло і 6 тисяч пасажирів отримали отруєння різного ступеня тяжкості (Рудкевич, 2014).

Токійська поліція досить оперативно відреагувала і швидко знайшла винних. Як виявилось у ході слідства, біля підніжжя гори Фудзіяма, де розташовувалася штаб-квартира Аум Сінрікьо, було виявлено гелікоптер Мі-17 з розпізнавальними знаками СРСР (Карнацевич, 2004, с. 47). Згодом, як показали свідчення на допитах заарештовані бойовики секти, як раз з цього гвинтокрила Сьокьо Асахара збирався розпорошувати нервово-паралітичні отруйні речовини над Токіо, щоб викликати паніку і дати можливість штурмовим підрозділам Аум захопити держустанови та встановити в Японії «Царство істини Аум» (Карнацевич, 2004, с. 47).

Врешті керівники організації були пред'явлені звинувачення у самих різних злочинах, серед яких численні вбивства, розпорошення зарину, насильницьке утримування людей в таборах Аум і т. д. До березня 1996 р. за ґратами виявилися близько чотирьохсот членів Аум Сінрікьо (Шалупина, 2016). До жовтня 2003 р. смертний вирок отримали 10 керівників організації, у тім числі дружина Гуру, яка у 2006 р. вийшла із в'язниці. Вона оголосила, що вийшла заміж за напівсліпого Мацумото «через жаль», а потім чоловік придушив її волю. Процес над самим С. Асахарою триває й досі. На нього було витрачено понад три мільйони доларів, заслухано близько 200 свідків. Більшість показань членів Аум на допитах сьогодні опубліковано багатьма мовами.

З 1999 р. голова Аум Сінрікьо відмовився давати будь-які свідчення (Карнацевич, 2004, с. 46). У квітні 2003 р. сторона позивачів оголосила свої підсумкові вимоги: С. Асахару звинувачено у 17 злочинах, серед яких викрадення і вбивства, за які прокуратура вимагала для голови Аум страти через повішення. Захист наприкінці жовтня 2003 р. вимагав повного виправдання для Асахари за всіма пунктами. Остаточний вирок суду було оголошено в лютому 2004 р., за яким лідера організації засуджено до страти (Карнацевич, 2004, с. 7). Однак вирок досі не виконано, спочатку через апеляцію С. Асахари, але її відхилили в 2006 р., потім через клопотання Міністерства юстиції Японії у зв'язку з незавершеними судовими справами проти інших членів Аум.

Що ж до діяльності Аум, то як організація вона була заборонена в Японії та більшості країн світу. Втім, нині членами Аум в Японії, за різними оцінками, залишаються близько 1 650 осіб. На час же скоєння теракту в токійському метро, очільники Аум стверджували про 30 тис. членів по всьому світі, в тому числі 9 тис. у Японії й 10 тис. членів у Росії (Bunn, 2007). Продовжувачем Аум Сінрікьо сьогодні є організація Алеф (Силантьєв, 1999, с. 685).

На пострадянському просторі найбільшу популярність Аум набула в Росії. Сьокьо Асахара вперше приїхав до країни у березні 1992 р. (Секта «Аум Синрикє», 2016) Він прагнув зустрітися з тодішнім президентом РФ Борисом Єльциним. Однак зустріч так і не відбулася. Проте Сьокьо вдалося поспілкуватися з іншими відомими особистостями та можновладцями Росії – Юрієм Лужковим, Русланом Хасбулатовим та іншими (Секта «Аум Синрикє», 2016). За різною інформацією головним лобістом інтересів Аум в Росії був російський політик Олег Лобов (Рудкевич, 2014). Штабом «Аум Сінрікьо» став будинок на Петровці в Москві, звідки організовувалась діяльність російської філії Аум. Для популяризації нової релігії в Росії було розпочато піар-кампанію, на яку Асахара виділив, за різними оцінками, не менше 50 мільйонів доларів (Рудкевич, 2014).

Щодня виходила годинна програма на радіо «Маяк», щотижня – передача на телеканалі «2×2» (Рудкевич, 2014). На стадіоні «Олімпійський» проходили масові медитації та проповіді лідерів Аум. Крім залучення нових членів і збагачення за їх рахунок (шляхом продажу різноманітного зілля, книжечок та касет з проповідями вчення Аум), С. Асахара мав в Росії і більш прагматичні цілі. Він цікавився придбанням зброї. За інформацією газети «Коммерсант» на судовому процесі у справі «Аум Сінрікьо» Ікуо Хаясі, який вважався «правою рукою» Сьокьо, заявив, що документація з виробництва зарину була придбана членами секти у 1993 р. в

Олега Лобова і за неї заплатили близько ¥ 10 млн. (\$ 79 тис.). Втім, довести участь російського високопосадовця у діяльності секти токійська прокуратура не змогла. За різними підрахунками на середину 1990-х рр. в Росії було близько 55 тисяч членів Аум (Карнацевич, 2004, с. 47). Не зважаючи на санкції проти японської релігійної організації у багатьох країнах Заходу і хвилю арештів на батьківщині, школа «АУМ» у Росії проіснувала до 20 вересня 2016 р. (Асахара). Після ряду гучних судових справ у 2002–2016 рр. Верховний суд РФ заборонив діяльність секти Аум Сінрікьо в країні.

Висновки. Оскільки Аум Сінрікьо та її члени здійснили теракт, то можна вважати її терористичною організацією. Втім, варто відзначити, що Аум безпосередньо не створювалась для здійснення терористичних акцій і до можливості використання терактів дійшла лише з часом. Тож абсолютно точно її не можна віднести до терористичних організацій.

Аум Сінрікьо є організацією, що спочатку була класичною сектою і згодом (на початку 1990-х рр.) трансформувалась в терористичну організацію. І якщо уважно придивитись до діяльності та положень Аум, то вона мала риси і секти, і терористичної організації. До того ж слід зазначити, що організація з самого початку свого існування займалася викраданням людей, насильно утримуючи їх та займалася шахрайством.

Отже, на нашу думку, дану організацію можна віднести до тоталітарних сект. До такого типу організацій відносять кожену групу, з релігійним чи псевдорелігійним ухилом, що має сильно розвинену структуру влади і водночас характеризується значною розбіжністю між декларованими і реалізованими цілями, а також приховуванням норм, що істотно регулюють життя членів; яка порушує базові права людини й умови суспільного співіснування, а її вплив на членів, прихильників і суспільство є негативним (Террористическая организация).

Бібліографічні посилання

- Асахара, С. (б.д.). *Татхагата (Об Учителе Сёко Асахара и Аум Синрикё глазами учеников)*. Получено из E-reading club: <https://www.e-reading.club/book.php?book=149068>.
- Зарин. (20 травня 2017 р.). Отримано з Вікіпедія. Вільна енциклопедія: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Зарин>.
- Карнацевич, В. Л. (2004). Аум синрикё. В *50 знаменитых сект* (стр. 34–48). Харьков: Фолио.

- Мацумото, Р. (20 янвря 2017 г.). *Остановившиеся часы*. Получено из Рика Мацумото. Русский блог: <http://www.rikamatsumoto.club/2015/08/blog-post.html>.
- Рудкевич, А. (27 февраля 2014 г.). *7 фактов о Секте Асахаре*. Получено из Русская семерка: <http://russian7.ru/post/7-faktov-o-syoko-asaxare>.

- Секта «Аум Синрике». (20 сентября 2016 г.). Получено из РИА новости: <https://ria.ru/spravka/20160920/1477399434.html>.
- Силантьев, Р. А. (1999). Аум Синрикё. В В. А. Тишков (Ред.), *Народы и религии мира* (стр. 684–685). Москва: Большая Российская энциклопедия.
- Соичро, Т. (31 марта 2015 г.). *Интервью Рики Мацумото*. Получено из Рика Мацумото. Русский блог: http://www.rikamatsumoto.club/2015/03/blog-post_85.html.
- Террористическая организация*. (б.д.). Получено из Национальная политическая энциклопедия: <http://politike.ru/termin/terroristicheskaja-organizacija.html>.
- Филипович, Л. О. (1999). Аум Синрикё. у А. М. Колодний, & П. Л. Яроцький (Ред.), *Історія релігії в Україні : навчальний посібник*. Київ: Товариство «Знання»; КОО.
- Хохлов, И. И. (б.д.). *Аум Синрике (Учение истины АУМ). Религиозная копорация АУМ Синрике*. Получено из Национальная и государственная безопасность Российской Федерации : <http://www.nationalsecurity.ru/library/00016/00016aumshinrikyo.htm>.
- Шалупина, А. (21 марта 2016 г.). *Зариновая атака в токийском метро: история становления жестокой и влиятельной секты*. Получено из VECTORNEWS: <http://vnews.agency/exclusive/31525-zarinovaya-ataka-v-tokiyskom-metro-istoriya-stanovleniya-zhestokoy-i-vliyatelnoy-sekty.html>.
- Bunn, M. (2007). *Guardians at the Gates of Hell : Estimating the Risks of Nuclear Terrorism – And Identifying the Highest-Priority Risks of Nuclear Theft*. Ph.D. dissertation in Technology, Management, and Policy, Massachusetts Institute of Technology, Cambridge, MA. Retrieved from <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.207.6598&rep=rep1&type=pdf>.

References

- Asakhara, S. (b.d.). *Tatkagata (Ob Uchitele Seko Asakhara i Aum Sinrike glazami uchenikov)* [*Tathagata (About the Master Shoko Asahara and Aum Shinrikyo through the eyes of the disciples)*]. Retrieved from E-reading club: <https://www.e-reading.club/book.php?book=149068> (in Russian).
- Bunn, M. (2007). *Guardians at the Gates of Hell : Estimating the Risks of Nuclear Terrorism – And Identifying the Highest-Priority Risks of Nuclear Theft*. Ph.D. dissertation in Technology, Management, and Policy, Massachusetts Institute of Technology, Cambridge, MA. Retrieved from <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.207.6598&rep=rep1&type=pdf>.
- Fylypovych, L. O. (1999). Аум Синрик'о [Aum Shinrikyo]. In A. M. Kolodnyy, & P. L. Yarots'kyy (ed.), *Історія релігії в Україні : навчаль'ний посібник* [*History of religion in Ukraine : tutorial*]. Kyiv: Tovarystvo «Znannya»; KOO (in Ukrainian).
- Karnatsevich, V. L. (2004). *Aum sinrike. V 50 znamenit'nykh sekt* [*Aum shinrikyo. In the 50 famous sects*] (pp. 34–48). Khar'kov: Folio (in Russian).
- Khokhlov, I. I. (n.d.). *Aum Sinrike (Uchenie istiny AUM). Religioznaya koproratsiya AUM Sinrike* [*Aum Shinrikyo (The Teaching of the Truth of AUM). Aum Shinrikyo Religious Corporation*]. Retrieved from Natsional'naya i gosudarstvennaya bezopasnost' Rossiyskoy Federatsii [National and State Security of the Russian Federation]: <http://www.nationalsecurity.ru/library/00016/00016aumshinrikyo.htm> (in Russian).
- Matsumoto, R. (January 20, 2017). *Ostanovivshiesya chasy* [*Stop the clock*]. Retrieved from Rika Matsumoto. Russian Blog: <http://www.rikamatsumoto.club/2015/08/blog-post.html> (in Russian).
- Rudkevich, A. (February 27, 2014). *7 faktov o Seke Asakhare* [*The 7 facts about Szech Asahara*]. Retrieved from Russkaya semerka: <http://russian7.ru/post/7-faktov-o-syoko-asaxare> (in Russian).
- Sarin. (Oktober 31, 2017 p.). Retrieved from Wikipedia, the free encyclopedia: <https://en.wikipedia.org/wiki/Sarin>.
- Sekta «Аум Синрике» [Sect «Aum Shinrikyo»]. (September 20, 2016). Retrieved from RIA новости: <https://ria.ru/spravka/20160920/1477399434.html> (in Russian).
- Shalupina, A. (March 21, 2016). *Zarinovaya ataka v tokiyskom metro: istoriya stanovleniya zhestokoy i vliyatel'noy sekty* [*Zarin attack in the Tokyo metro: the history of the formation of a brutal and influential sect*]. Retrieved from VECTORNEWS: <http://vnews.agency/exclusive/31525-zarinovaya-ataka-v-tokiyskom-metro-istoriya-stanovleniya-zhestokoy-i-vliyatelnoy-sekty.html> (in Russian).
- Silant'ev, R. A. (1999). Аум Синрике [Aum Shinrikyo]. In V. A. Tishkov (ed.), *Narody i religii mira* [*Peoples and Religions of the World*] (pp. 684–685). Moscow: Great Russian Encyclopedia (in Russian).
- Soichro, T. (March 31, 2015). *Interv'yu Riki Matsumoto* [*Interview of Ricky Matsumoto*]. Retrieved from Rika Matsumoto. Russian Blog: http://www.rikamatsumoto.club/2015/03/blog-post_85.html (in Russian).
- Terroristicheskaya ororganizatsiya* [*Terrorist organization*]. (n.d.). Retrieved from Natsional'naya politicheskaya entsiklopediya [National Political Encyclopedia]: <http://politike.ru/termin/terroristicheskaja-organizacija.html> (in Russian).

Надійшла до редколегії 21.03.2017